

## بررسی جایگاه مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی در نظرات شورای نگهبان

ابوالفضل درویشوند،<sup>۱\*</sup> احمد فضائلی،<sup>۲</sup> حمیدرضا اسمعیلی گیوی<sup>۳</sup>

۱. دانش آموخته دکتری حقوق عمومی دانشگاه تهران، تهران، ایران

۲. دانشیار دانشگاه امام حسین (ع)

۳. دانش آموخته دکتری سیاست گذاری علم و فناوری دانشگاه تربیت مدرس

پذیرش: ۱۳۹۷/۶/۲۴

دریافت: ۱۳۹۷/۱/۱۹

### چکیده

شورای عالی انقلاب فرهنگی نهادی است که به موجب فرمان حضرت امام (ره) ایجاد شده است و در موضوعات مرتبط اقدام به تصویب مقرر می‌کند. این مقاله در صدد پاسخ به این سؤال است که شورای عالی انقلاب فرهنگی در رویه‌ی شورای نگهبان دارای چه جایگاه و صلاحیتی است و مصوبات این شورا چه اعتباری دارند؟ روش بررسی موضوع توصیفی-تحلیلی با استفاده از منابع کتابخانه‌ای است. شورای نگهبان به عنوان مرجع نظارت بر عدم مغایرت قوانین و مقررات با موازین شرع و قانون اساسی مصوبه‌ی «جایگاه، اهداف و وظایف شورای عالی انقلاب فرهنگی» مصوب ۱۳۷۶ را در حکم مصوبه‌ی رهبری می‌داند و بر همین اساس نیز مصوبات مجلس را به دلایلی از جمله ورود به صلاحیت شورای عالی انقلاب فرهنگی، نسخ یا اصلاح مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی و شناسایی صلاحیت دیوان عدالت اداری در نظارت بر مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی مغایر قانون اساسی تشخیص داده است. نکته‌ی مهم اینکه شورای نگهبان برخی مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی را خلاف قانون اساسی و موازین شرع تشخیص داده است. شورای نگهبان در خصوص جایگاه مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی رویه‌ی واحدی نداشته است و ضروری است شورا رویه‌ی واحدی را در رابطه با جایگاه مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی اتخاذ کند.

**واژگان کلیدی:** شورای عالی انقلاب فرهنگی، شورای نگهبان، مصوبات، قانون اساسی، نظارت بر مصوبات

\* E-mail: a.darvishvand@gmail.com

نویسنده مسئول

این مقاله مستخرج از طرح پژوهشی است که با عنوان جایگاه و صلاحیت شورای عالی انقلاب فرهنگی با بررسی تحلیلی نظرات شورای نگهبان برای معاونت پژوهشی شورای عالی انقلاب فرهنگی انجام شده است.

## مقدمه

انقلاب اسلامی با هدف براندازی نظام طاغوت و طراحی نظامی بر اساس مبانی اسلامی شکل گرفت و به پیروزی رسید. یکی از مهمترین حوزه‌هایی که با پیروزی انقلاب تحول در آن ضرورت داشت، حوزه‌ی تربیت نیروی انسانی و همچنین امور فرهنگی بود. شورای عالی انقلاب فرهنگی مهمترین نهادی است که پس از پیروزی انقلاب اسلامی و شکل‌گیری نظام جمهوری اسلامی و در راستای تحقق اهداف انقلاب اسلامی در حوزه‌ی آموزش عالی و فرهنگ و تحول در این موضوعات تشکیل شده است. این نهاد از ابتدای تأسیس و در راستای انجام وظایف خود مصوباتی داشته است که برای تحقق اهداف مورد نظر از تأسیس این نهاد، اجرایی شدن این مصوبات ضروری است.

از سوی دیگر، به موجب قانون اساسی شورای نگهبان مرجع صیانت از قانون اساسی و موازین شرع در حوزه‌ی قانون‌گذاری است و علاوه بر این وظیفه‌ی تفسیر قانون اساسی را نیز بر عهده دارد. همچنین به موجب اصل چهارم قانون اساسی فقهای شورای نگهبان مرجع تشخیص مغایرت کلیه‌ی قوانین و مقررات کشور با موازین شرع شناخته شده‌اند.

سؤال مهمی که مطرح می‌شود این است که مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی در نظام حقوقی کشور دارای چه جایگاهی است. با توجه به جایگاه و صلاحیت شورای نگهبان و فقهای این شورا در صیانت از قانون اساسی و موازین شرع، تبیین نظرات شورای نگهبان و رویه‌ی این نهاد، به شناخت جایگاه شورای عالی انقلاب فرهنگی و مصوبات آن در نظام حقوقی کمک می‌کند. بر این اساس این نوشتار قصد دارد جایگاه مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی در مواجهه با مصوباتی که متعرض جایگاه یا مصوبه‌ی شورای عالی انقلاب فرهنگی شده‌اند، در در نظرات شورای نگهبان بررسی کند. برای تحقق هدف نوشتار کلیه‌ی نظرات شورای نگهبان که مرتبط با موضوع بوده‌اند مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته‌اند.

در خصوص موضوع جایگاه حقوقی شورای عالی انقلاب فرهنگی و مصوبات آن مقالات و پایان‌نامه‌هایی نوشته شده که برخی از آنها در این نوشتار مورد استفاده و ارجاع قرار گرفته است. البته هیچ‌یک از منابع مورد اشاره به بررسی نظرات شورای نگهبان در خصوص موضوع که هدف این نوشتار است پرداخته‌اند.

در متن ابتدا به صورت مختصر مبنای تأسیس و صلاحیت‌های شورای عالی انقلاب فرهنگی و جایگاه و اعتبار مصوبات این نهاد تبیین شده و سپس به بیان رویه‌ی شورای نگهبان در خصوص موضوع پرداخته شده و در نهایت نتیجه‌ی بحث بیان شده است.

## ۱. پیشینه، جایگاه و اعتبار مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی

پس از انقلاب اسلامی، دانشگاه‌ها به محلی برای فعالیت گروه‌های مختلف تبدیل شد و به همین دلیل نیز از فضای علمی و پژوهشی فاصله گرفت. (علی بابایی، ۱۳۸۴: ۴۶۷ و رضوی، ۱۳۷۵: ۳۴۵) چنین وضعیتی موجب شد دانشگاه‌ها در کانون توجه انقلابیون قرار گیرند و برای تصحیح وضعیت موجود، انقلاب فرهنگی موضوعیت یافت. اولین گام در ایجاد نهاد شورای عالی انقلاب فرهنگی بند (۱۱) پیام امام خمینی (ره) در اول فروردین سال ۱۳۵۹ بود. ایشان در این پیام الزاماتی را برای ایجاد تحول در کشور مطرح کردند از جمله اینکه باید انقلابی اساسی در دانشگاه‌ها ایجاد شود، اساتید وابسته به بیگانگان تصفیه شوند و دانشگاه به محلی مناسب برای تدریس علوم عالی اسلامی تبدیل شود. (خمینی (امام)، ۱۳۷۹، ج ۱۲: ۲۰۸-۲۰۷) متعاقب حوادثی که در دانشگاه‌ها اتفاق افتاد، شورای انقلاب در تاریخ ۲۹ فروردین ۱۳۵۹ پس از دیدار با حضرت امام (ره) موارد زیر را که به تأیید ایشان نیز رسیده بود اعلام کرد: «ستاد عملیاتی گروه‌های مختلف باید ظرف ۳ روز از دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی برچیده شوند، دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی از ۱۵ خرداد تعطیل می‌شوند تا برنامه جدید آموزشی بر اساس معیارهای انقلابی تهیه شود، هر گونه استخدام در دانشگاه‌ها متوقف می‌شود». (روزنامه جمهوری اسلامی، ۱۳۵۹/۱/۳۰: ۶) متعاقب این تصمیم دانشگاه‌ها تعطیل شد و حضرت امام (ره) در تاریخ ۵۹/۳/۲۳ حکم تشکیل «ستاد انقلاب فرهنگی» را صادر نمودند. به موجب این فرمان صلاحیت «ستاد انقلاب فرهنگی»، برنامه‌ریزی رشته‌های مختلف، خط مشی فرهنگی آینده دانشگاه‌ها بر اساس فرهنگ اسلامی، انتخاب و آماده‌سازی اساتید شایسته متعهد و آگاه، بازبینی مدیریت اداره و محتوای آموزش و پرورش و دیگر امور مربوط به انقلاب آموزشی اسلامی بود. (خمینی (امام)، ۱۳۷۹، ج ۱۲: ۴۳۲-۴۳۱) ایشان در تاریخ ۱۳۶۳/۹/۱۹ با تقویت ستاد انقلاب فرهنگی و افزایش اعضای آن، فرمان تأسیس شورای عالی انقلاب فرهنگی را صادر نمودند. (خمینی (امام)، ۱۳۷۹، ج ۱۹: ۴۳۲-۴۳۱) شورای عالی انقلاب فرهنگی در سال ۱۳۷۶ مصوبه‌ای با عنوان «جایگاه، اهداف و وظایف شورای عالی انقلاب فرهنگی» تصویب نمود که این مصوبه متشکل از سه بخش جایگاه قانونی، وظایف و اهداف شورای عالی انقلاب فرهنگی است و مبنای اعمال صلاحیت شورای عالی انقلاب فرهنگی محسوب می‌شود. به موجب این مصوبه «شورای عالی انقلاب فرهنگی به عنوان مرجع عالی سیاست‌گذاری، تعیین خط مشی، تصمیم‌گیری و هماهنگی و هدایت امور فرهنگی، آموزشی و پژوهشی کشور در چارچوب سیاست‌های کلی نظام محسوب می‌شود و تصمیمات و مصوبات آن لازم‌الاجرا و در حکم قانون است». البته وجود این حکم در مصوبه‌ی شورای عالی انقلاب فرهنگی، به معنای عدم

وجود شبهه یا اختلاف نظر در جایگاه این نهاد و مصوبات آن نیست.

در خصوص اینکه شورای عالی انقلاب فرهنگی و مصوبات آن در نظام حقوقی دارای چه جایگاهی است و مصوبات این نهاد چه اعتباری دارد از ابتدای تأسیس ستاد انقلاب فرهنگی نظرهای مختلفی در بین حقوقدانان وجود دارد. برخی این نهاد را به دلیل تأسیس توسط ولی فقیه و با استناد به اصل (۵۷) دارای جایگاه قانونی دانسته و مصوبات آن را برتر از قوانین مجلس می‌دانند و قائل به این هستند که کلیه نهادها از جمله مجلس شورای اسلامی باید مصوبات این نهاد را رعایت کنند. (ملک افضلی، ۱۳۸۷: ۱۵۳، نورایی، ۱۳۹۲: ۱۳ و بنایی اسکویی، ۱۳۹۴: ۶۳۸) برخی دیگر نهاد شورای عالی انقلاب فرهنگی را به دلیل عدم تصریح به آن در قانون اساسی فاقد جایگاه قانونی می‌دانند. (شریف، ۱۳۸۴: ۲۲۳) برخی دیگر استناد به تأسیس نهاد شورای عالی انقلاب فرهنگی توسط ولی فقیه را برای استناد مصوبات این شورا به رهبری و مورد تأیید رهبری بودن مصوبات آن صحیح ندانسته (ره‌پیک، ۱۳۹۳: ۱۸) و در خصوص جایگاه مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی قائل به تفصیل شده و معتقدند که اگر مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی به تأیید مقام رهبری برسد، این مصوبات فراتر از قوانین مصوب مجلس شورای اسلامی هستند و در غیر این صورت در مرتبه‌ای پایین‌تر از مصوبات مجلس قرار می‌گیرند. (هدایت‌نیا گنجی، ۱۳۸۱: ۶۸) برخی دیگر با تأکید بر جایگاه قانونی شورای عالی انقلاب فرهنگی و صلاحیت‌های این نهاد، شرط برتر بودن مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی نسبت به مصوبات مجلس شورای اسلامی و ضرورت عدم تصویب مقرره‌ی مغایر توسط مجلس شورای اسلامی را اعمال صلاحیت شورای عالی انقلاب فرهنگی در حدود صلاحیت خود و عدم مغایر با قانون اساسی، شرع و احکام حکومتی بودن آنها دانسته و مجلس شورای اسلامی را ملزم به تبعیت از مصوباتی که شورای عالی انقلاب فرهنگی خارج از حدود صلاحیت خود یا مغایر قانون اساسی و شرع وضع می‌کند، نمی‌دانند. (میرمحمدی و الهام، ۱۳۹۲: ۱۶۶) با توجه به نوع مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی به نظر می‌رسد باید برای تعیین جایگاه آنها قائل به تفکیک شد. برخی از مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی ماهیت سیاست‌گذاری و جهت‌دهی دارند و برخی از مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی از جنس ضابطه و مقرره‌گذاری‌اند. مصوباتی که شورای عالی انقلاب فرهنگی در راستای انجام وظیفه‌ی سیاست‌گذاری تصویب می‌کند، در صورتی که به تأیید رهبری برسد برتر از مصوبات مجلس است و در خصوص سایر مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی نمی‌توان چنین حکمی داد که تفصیل آن نیازمند مقاله‌ای جداگانه است.

پس از پس از بیان مختصر مبنای تأسیس نهاد شورای عالی انقلاب فرهنگی و نظراتی که

در خصوص جایگاه و اعتبار این نهاد و مصوبات آن وجود دارد، در ادامه رویه‌ی شورای نگهبان در خصوص جایگاه و اعتبار مصوبات این شورا بررسی و تحلیل می‌شود.

## ۲. رویه‌ی شورای نگهبان در رابطه با جایگاه و صلاحیت‌های شورای عالی انقلاب فرهنگی

به موجب اصل (۹۸) قانون اساسی شورای نگهبان مرجع رسمی تفسیر قانون اساسی است. شورای نگهبان تا کنون تفسیری رسمی در خصوص جایگاه و صلاحیت ستاد انقلاب فرهنگی و متعاقب آن شورای عالی انقلاب فرهنگی ارائه نداده است. با این حال شورای نگهبان در بررسی مصوبات مجلس شورای اسلامی، یا فقهای شورای نگهبان در هنگام نظارت بر مصوبات دولتی موضوع استعلام دیوان عدالت اداری، در خصوص جایگاه و صلاحیت و مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی اظهار نظر کرده‌اند. در ادامه نظرات شورای نگهبان و فقهای شورا در این خصوص مورد تحلیل و بررسی قرار می‌گیرد.

از جمله‌ی اولین مصادیقی که یکی از مقامات از شورای نگهبان در خصوص جایگاه و صلاحیت شورای عالی انقلاب فرهنگی استفسار می‌کند، استعلام نخست‌وزیر وقت در خصوص جایگاه ستاد انقلاب فرهنگی و اعتبار مصوبات آن است.

شورای نگهبان در نظر شماره‌ی ۴۹۶۱ مورخ ۱۳۶۲/۴/۸ در پاسخ به استعلام نخست‌وزیر، با این استدلال که مبنای تأسیس ستاد انقلاب فرهنگی فرمان امام خمینی(ره) بوده است و قانونی در رابطه با آن تصویب نشده که شورای نگهبان آن را در خصوص انطباق با قانون اساسی مورد بررسی قرار دهد، نخست‌وزیر را در خصوص موضوع به حضرت امام(ره) ارجاع داده است. (پژوهشکده شورای نگهبان[ج]، ۱۳۹۵: ۱۷۹-۱۷۸) در مصدق‌ی دیگر، دبیر شورای عالی انقلاب فرهنگی در تاریخ ۱۳۷۴/۵/۲۳ به موجب نامه‌ی ۱۳۵۶/د ش از شورای نگهبان سؤالاتی در خصوص شورای عالی انقلاب فرهنگی، ماهیت این نهاد و امکان قانون‌گذاری مجلس در رابطه با آن می‌نماید. (مرکز تحقیقات شورای نگهبان[ج]، ۱۳۸۹: ۳۶۶) شورای نگهبان موضوع را مربوط به قانون عادی دانسته که تفسیر آن در صلاحیت مجلس شورای اسلامی است و دبیر شورای عالی را به این امر دلالت کرده است. دبیر شورای عالی انقلاب فرهنگی مجدداً از شورا سؤال می‌نماید که آیا مجلس شورای اسلامی حق وضع قوانین در خصوص شورای عالی انقلاب فرهنگی به عنوان یک نهاد انقلاب اسلامی را دارد یا خیر؟ (مرکز تحقیقات شورای نگهبان[ج]، ۱۳۸۹: ۳۶۶) شورای نگهبان در پاسخ به این سؤال، موضوع را خارج از محدوده‌ی تفسیر قانون اساسی اعلام می‌کند. (مرکز تحقیقات شورای

نگهبان[ج]، ۱۳۸۹: ۳۶۷) در خصوص جواب شورای نگهبان به سؤال‌های فوق باید این نکته را مورد توجه قرار داد که سؤال اول دبیر شورای عالی انقلاب فرهنگی مربوط به شمول قانون فهرست نهادها و مؤسسات عمومی غیردولتی مورخ ۷۳/۴/۱۹ مجلس شورای اسلامی بر شورای عالی انقلاب فرهنگی است که تفسیر این امر به موجب اصل هفتاد و سوم قانون اساسی<sup>(۱)</sup> در صلاحیت مجلس شورای اسلامی است. در خصوص سؤال دوم دبیر شورای عالی انقلاب فرهنگی نیز لازم به ذکر است که به موجب ماده‌ی (۱۳) آیین‌نامه‌ی داخلی شورای نگهبان مصوب ۱۳۶۲/۵/۱۷، این شورا صرفاً در صورتی ملزم به پاسخ به استفسار در خصوص اصول قانون اساسی بوده است که سؤال‌کننده هیئت رئیسه‌ی مجلس شورای اسلامی یا رئیس قوه‌ی قضائیه یا هیئت دولت یا رئیس‌جمهور باشند (پژوهشکده شورای نگهبان، ۱۳۹۵[الف]: ۲۲۹) و به همین دلیل نیز شورای نگهبان، دبیر شورای عالی انقلاب فرهنگی را به طرح سؤال توسط رئیس‌جمهور دلالت کرده است.

## ۲-۱. عدم صلاحیت شورای عالی انقلاب فرهنگی در تفسیر قانون اساسی

با توجه به اصل نود و هشتم قانون اساسی مرجع تفسیر رسمی قانون اساسی شورای نگهبان است و هیچ مرجع دیگری صلاحیت تفسیر رسمی قانون اساسی را ندارد. البته این ممنوعیت اختصاص به تفسیر رسمی قانون اساسی دارد و شامل تفسیر اجرایی که ممکن است توسط هر یک از مراجع اجرایی اعم از مقامات اجرایی و قضایی و تقنینی صورت بگیرد نمی‌شود و آن تفاسیر تا زمانی که تفسیر رسمی شورای نگهبان در خصوص موضوع اعلام نشود معتبرند. در سال ۱۳۷۹ شورای عالی انقلاب فرهنگی موضوع تفسیر اصل بیست و چهارم قانون اساسی را در دستور کار قرار داد. شورای نگهبان با اطلاع از موضوع، آن را مورد بررسی قرار داده و اختصاص تفسیر قانون اساسی به شورای نگهبان و مغایرت تفسیر رسمی قانون اساسی توسط سایر مراجع از جمله شورای عالی انقلاب فرهنگی را به رئیس شورای عالی انقلاب فرهنگی اعلام می‌نماید. (مرکز تحقیقات شورای نگهبان[ج]، ۱۳۸۹: ۲۲۱)<sup>(۲)</sup> علی‌رغم اعلام این تذکر و نظر شورای نگهبان، شورای عالی انقلاب فرهنگی موضوع را بررسی و در جلسات ۴۷۸ و ۴۸۰ مورخ ۱۳۸۰/۲/۱۸ و ۱۳۸۰/۴/۱۲، با عنوان سیاست‌های فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در حوزه‌ی مطبوعات به تصویب رساند که این مصوبه به دلیل مغایرت با موازین شرع و قانون اساسی توسط دیوان عدالت اداری ابطال می‌شود.<sup>(۳)</sup> در خصوص این مصوبه دبیر شورای عالی انقلاب فرهنگی به موجب لایحه‌ی ۳۱۱۰/دش مورخ ۱۳۸۰/۹/۱۳ یکی از مستندات صلاحیت داشتن شورای عالی انقلاب فرهنگی در تصویب

مصوبه را قسمت ذیل اصل مبنی بر تفصیل اصل به موجب قانون دانسته‌اند. در حالی که این استدلال صحیح نیست، چراکه مقصود از قانون مذکور در ذیل اصل قانون به معنای خاص و مصوبه‌ی مجلس بوده (مهرپور، ۱۳۸۹: ۶۱ و اداره کل امور فرهنگی و روابط عمومی مجلس شورای اسلامی، ۱۳۶۴، ج ۳: ۱۷۳۱) نه هر متن الزام‌آور دیگری. شورای عالی انقلاب فرهنگی می‌توانست سیاست‌های کلی حاکم بر مطبوعات و نشریات و انتشار مطالب را اعلام کند که در این صورت ورود شورای عالی به این حوزه مغایرتی با قانون اساسی و شرع نداشت و مداخله‌ی این شورا در صلاحیت شورای نگهبان محسوب نمی‌شد.

## ۲-۲. عدم صلاحیت شورای عالی انقلاب فرهنگی در تصویب مصوبات خلاف

### موازین شرع

به موجب اصل چهارم قانون اساسی کلیه‌ی قوانین و مقررات از جمله مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی باید بر اساس موازین اسلامی باشد و تشخیص این امر نیز بر عهده‌ی فقهای شورای نگهبان قرار داده شده است. فقهای شورای نگهبان در چند مورد مصوبه‌ی شورای عالی انقلاب فرهنگی را خلاف موازین شرع تشخیص داده‌اند.

از جمله‌ی این موارد می‌توان به نظر شماره‌ی ۸۱/۳۰/۷۰۱ مورخ ۱۳۸۱/۳/۲۲ فقهای شورای نگهبان در رابطه با مصوبه‌ی «سیاست‌های فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در حوزه مطبوعات» مصوب جلسات ۴۷۸ و ۴۸۰ مورخ ۱۳۸۰/۲/۱۸ و ۱۳۸۰/۴/۱۲ شورای عالی انقلاب فرهنگی اشاره کرد که به موجب آن فقهای شورای نگهبان بندهای ۲-۵، ۳-۵ و ۵-۵ از شق (و) مصوبه را به این شرح مغایر موازین شرع تشخیص دادند. (مرکز تحقیقات شورای نگهبان، ۱۳۸۴: ۵۸۴-۵۸۵) همچنین در موردی دیگر فقهای شورای نگهبان به موجب نظر شماره‌ی ۸۳/۳۰/۷۱۱۳ مورخ ۱۳۸۳/۱/۲۰، مصوبات جلسات ۳۵۵ مورخ ۷۴/۴/۳ و ۴۷۲، ۴۷۳ مورخ ۷۹/۱۰/۱۳ و ۵۱۳ مورخ ۸۱/۱۲/۲۰ شورای عالی انقلاب فرهنگی در خصوص اساسنامه‌ی دانشگاه علوم پزشکی فاطمیه‌ی قم را خلاف موازین شرع تشخیص دادند. (مرکز تحقیقات شورای نگهبان، همان: ۶۵۷-۶۵۵) البته شورا در این رابطه رویه‌ی واحدی نداشته و فقهای شورای نگهبان در برخی موارد با استناد به اینکه مستند تأسیس و مبنای اعتبار مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی اذن مقام معظم رهبری است، آن را خلاف موازین شرع تشخیص نداده‌اند. از جمله‌ی این موارد نظر شماره‌ی ۲۱۱۳ مورخ ۱۳۷۰/۹/۱۸ فقهای شورای نگهبان در رابطه با مصوبه‌ی هشتاد و سومین جلسه‌ی مورخ ۱۳۶۵/۶/۱۱ شورای عالی انقلاب فرهنگی در خصوص عدم صلاحیت دیوان عدالت اداری، کمیسیون اصل نود مجلس شورای اسلامی و

سازمان بازرسی کلی کشور به احکام صادره توسط هیئت مرکزی گزینش دانشجو و کمیته مرکزی انضباطی بود که فقهای شورای نگهبان به موجب این نظر اعلام نمودند: «همان‌گونه که در متن مصوبه مذکور آمده است، چون این مصوبه با استفاده از اذن مقام معظم رهبری حضرت امام (قدس سره الشریف) وضع شده است، فلذا خلاف شرع نمی‌باشد.» (مرکز تحقیقات شورای نگهبان، ۱۳۸۴: ۱۷۱-۱۷۰) البته این نظر شورا قابل خدشه است و استدلال شورا در عدم مغایر شرع دانستن مصوبه‌ی مورد شکایت کامل به نظر نمی‌رسد و نمی‌توان مصوبه‌ای را صرفاً به دلیل اینکه مستند به اذن رهبری تصویب شده است مغایر شرع ندانست. چراکه مصوبه‌ای می‌تواند با اذن مقام رهبری تصویب شده باشد، ولی در ماهیت مغایر موازین شرع تشخیص داده شود؛ مانند مصوباتی از شورای عالی انقلاب فرهنگی که توسط فقهای شورای نگهبان خلاف موازین شرع تشخیص داده شده است.

تأکید حضرت امام (ره) و رهبری بر اجرایی شدن مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی به این معنا نیست که از نظر ایشان هر مصوبه‌ای از سوی شورای عالی انقلاب فرهنگی حتی اگر مغایر قانون اساسی، موازین شرع یا خارج از حدود صلاحیت این نهاد باشد، باید اجرا شود یا آنکه هر مصوبه‌ای که شورا تصویب کرد، شرعی است. ترکیب شورا هم بیانگر این نیست که بتواند مرجع مناسبی برای تشخیص مغایر شرع یا قانون اساسی بودن مصوباتش باشد. بر این اساس پذیرفته نیست که به صرف ضرورت اجرای مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی حکم به عدم مغایرت مصوباتش با موازین شرع داد. (بنایی اسکویی، پیشین: ۶۴۸)

## ۲-۳. عدم صلاحیت مجلس در ورود به حوزه صلاحیت شورای عالی انقلاب فرهنگی

یکی از موضوعاتی که شورای نگهبان در مصوبات مجلس مورد توجه قرار می‌دهد، عدم ورود مجلس در حوزه صلاحیت شورای عالی انقلاب فرهنگی است. بر این اساس شورا مصوبه‌ی مجلس را در صورتی که متعرض موضوعات در صلاحیت شورای عالی انقلاب فرهنگی شده باشد، مغایر موازین شرع و قانون اساسی اعلام کرده است. از جمله‌ی این موارد نظر شماره‌ی ۸۳/۳۰/۷۵۱۶ مورخ ۱۳۸۳/۳/۹ در خصوص طرح «نحوه انجام فعالیت‌های تشکل‌های دانشجویی و دانشگاهی» مصوب ۱۳۸۳/۲/۲۰ مجلس شورای اسلامی است. شورای نگهبان در رابطه با این مصوبه‌ی مجلس که نحوه‌ی شکل‌گیری و فعالیت تشکل‌های دانشجویی و دانشگاهی و نظارت بر این تشکل‌ها را مشخص کرده بود، اعلام کرد: «علاوه بر اشکالات متعدد طرح از جهت انطباق با موازین شرعی و قانون اساسی، کلیت موضوع طرح از وظایف



شورای عالی انقلاب فرهنگی است و تصویب آن به وسیله مجلس، خلاف موازین شرع و مغایر اصل ۵۷ قانون اساسی شناخته شد. (مرکز تحقیقات شورای نگهبان، ۱۳۹۱: ۶۶۷-۶۶۳)

از جمله مصوبات دیگر مجلس که مواجه با این ایراد شورای نگهبان شده، طرح «حمایت از تأسیس و تقویت مؤسسات و مراکز آموزش عالی غیردولتی» مصوب ۱۳۸۹/۳/۳۰ مجلس شورای اسلامی است. در هنگامی که به دلیل اختلاف در نحوه مدیریت دانشگاه آزاد بین مدیران این دانشگاه و دولت و شورای عالی انقلاب فرهنگی اختلاف نظر ایجاد شده بود، (نورایی، ۱۳۹۳: ۱۳۰-۸۳) شورای عالی انقلاب فرهنگی بدون پیشنهاد هیئت مؤسس دانشگاه آزاد اقدام به اصلاح اساسنامه‌ی این دانشگاه کرد. در همین زمان نیز هیئت مؤسس دانشگاه آزاد اقدام به وقف این دانشگاه کردند. نمایندگان مجلس در قالب طرح فوق، اساسنامه‌ی مؤسسات آموزشی را که به تصویب شورای عالی انقلاب فرهنگی رسیده است معتبر دانسته و اصلاح اساسنامه‌ی این مؤسسات را منوط به پیشنهاد هیئت مؤسس آنها کردند. به موجب مصوبه‌ی مذکور کلیه‌ی تصمیمات مغایر این حکم (از جمله اساسنامه‌ی اصلاحی دانشگاه آزاد) فاقد اعتبار اعلام شد. نمایندگان در این مصوبه صلاحیت هیئت مؤسس این مؤسسات در وقف اموال مؤسسه را به رسمیت شناختند و حکم به صحت وقف‌هایی کردند که پیش از این مصوبه صورت گرفته است. شورای نگهبان به موجب نظر شماره‌ی ۸۹/۳۰/۳۸۸۳۲ مورخ ۱۳۸۹/۴/۱۲، در خصوص این مصوبه اعلام نمود: «علاوه بر اشکالات شرعی و قانون اساسی و نیز ابهاماتی که در مواد مختلف این مصوبه وجود دارد، چون اصل طرح متضمن ورود در حیطه صلاحیت و اختیارات شورای عالی انقلاب فرهنگی است، لذا خلاف موازین شرع و مغایر اصول ۵۷ و ۱۱۰ قانون اساسی شناخته شد.» (پژوهشکده شورای نگهبان [ج]، ۱۳۹۵: ۱۳۱).

البته شورای نگهبان در خصوص اینکه مجلس شورای اسلامی مجاز به تصویب قانون در حوزه صلاحیت شورای عالی انقلاب فرهنگی نیست رویه‌ی واحدی نداشته و در برخی موارد مصوبات مجلس را که به حوزه صلاحیت شورای عالی انقلاب فرهنگی وارد شده، مغایر موازین شرع و قانون اساسی تشخیص نداده است. از جمله مصوباتی که در آنها مجلس شورای اسلامی به نوعی در حوزه صلاحیت شورای عالی انقلاب فرهنگی وارد شده ولی این امر توسط شورای نگهبان مغایر موازین شرع و قانون اساسی تشخیص داده نشده است، مصوبات «لایحه تشکیل شوراهای آموزش و پرورش در استان‌ها، شهرستان‌ها و مناطق کشور» مصوب ۱۳۷۲/۹/۳ (مرکز تحقیقات شورای نگهبان، ۱۳۸۵: ۲۷۸) و «طرح گزینش معلمان و کارکنان آموزش و پرورش» مصوب ۱۳۷۴/۰۶/۱۴ (مرکز تحقیقات شورای نگهبان،

۱۳۸۵: ۷۱۸-۷۱۷) است که البته این دو مصوبه مربوط به قبل از تصویب مصوبه‌ی «جایگاه، اهداف و وظایف شورای عالی انقلاب فرهنگی» مصوب سال ۱۳۷۶ شورای عالی انقلاب فرهنگی بوده است که شورای نگهبان آن را مورد تأیید رهبری می‌داند.

با توجه به اینکه صلاحیت مجلس در قانونگذاری عام است، ممنوعیت مجلس از قانونگذاری در خصوص موضوعی به دلیل آنکه این موضوع به طور کلی در صلاحیت شورای عالی انقلاب فرهنگی است، صحیح نیست. اگر مجلس، قانونگذاری در حوزه‌ای را صحیح بداند، مجاز به قانونگذاری در آن حوزه است؛ البته باید مصوباتی را که شورای عالی انقلاب فرهنگی در حوزه‌ی صلاحیت خود تصویب کرده است و مغایر شرع و قانون اساسی نیست محترم بدارد، ولی اگر در حوزه‌ای شورای عالی انقلاب فرهنگی ورود نکرده و مصوبه‌ای ندارد، نمی‌توان مجلس را از قانونگذاری در آن حوزه منع کرد.

#### ۴-۲. عدم امکان تفویض صلاحیت شورای عالی انقلاب فرهنگی به نهادهای دیگر

شورای نگهبان مصوبه‌ی «جایگاه، اهداف و وظایف شورای عالی انقلاب فرهنگی» مورخ ۷۶/۸/۲۰ را به دلیل تأیید رهبری<sup>(۴)</sup> (اداره کل روابط عمومی شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۸۱: ۴۸)، در حکم مصوبه‌ی ایشان می‌داند و این مصوبه را ملاک صلاحیت شورا قرار داده و مصوباتی از مجلس که صلاحیت‌های مذکور در این مصوبه را به مرجعی غیر از شورای عالی انقلاب فرهنگی واگذار کرده، مغایر موازین شرع و قانون اساسی تشخیص می‌دهد.

عدم امکان تفویض صلاحیت‌های شورای عالی انقلاب فرهنگی به مراجع دیگر، امری است که در مقاطع مختلف مورد تأکید رهبری قرار گرفته است. از جمله اینکه در خصوص نامه‌ی وزیر علوم، تحقیقات و فناوری وقت در رابطه با اخذ نظر ایشان درباره‌ی پیش‌نویس لایحه‌ی اهداف، وظایف و تشکیلات وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، فرموده‌اند: «نکات زیر به وزیر علوم تذکر داده شود تا در پیش‌نویس لایحه آنها را رعایت کند و دولت و مجلس به همان ترتیب مشی نمایند: وظایف شورای عالی انقلاب فرهنگی به مرکز و یا شورای مشابهی واگذار نشود...»<sup>(۵)</sup> (پژوهشکده شورای نگهبان [ج]، ۱۳۹۵: ۶۷)

متعاقب این نظر مجلس شورای اسلامی اقدام به تصویب «لایحه اهداف، وظایف و تشکیلات وزارت علوم، تحقیقات و فناوری» کرد. این مصوبه بیشترین تعارض را با صلاحیت‌های شورای عالی انقلاب فرهنگی داشت و به همین دلیل نیز با ایرادات زیادی از سوی شورای نگهبان مواجه شد. با توجه به اینکه مجلس شورای اسلامی در این مصوبه موضوعات در صلاحیت شورای عالی انقلاب فرهنگی را به نهادهای مختلف زیرمجموعه‌ی

وزارت علوم داده بود، شورای نگهبان علاوه بر اینکه به طور کلی مصوبه را به دلیل عدم رعایت این رهنمود مقام معظم رهبری، مغایر موازین شرع و اصل ۵۷ قانون اساسی تشخیص داد، مواد متعدد مصوبه را به این دلیل مغایر موازین شرع و قانون اساسی اعلام کرد. (مرکز تحقیقات شورای نگهبان، ۱۳۹۱: ۵۸۹-۵۸۵)

پس از اعلام ایرادات شورای نگهبان نسبت به این مصوبه، جلسه‌ی مشترکی بین شورای نگهبان، شورای عالی انقلاب فرهنگی و وزارت علوم (پژوهشکده شورای نگهبان [ب]، ۱۳۹۵: ۶۷۵) تشکیل و نتیجه‌ی آن به رهبری ارائه شد. در نتیجه مقرر گردید که مصوبه‌ی «جایگاه، اهداف و وظایف شورای عالی انقلاب فرهنگی» ملاک قرار گیرد (کدخدایی، ۱۳۹۳: ۵۱) و پس از این نیز هر گاه مجلس مصوبه‌ای داشت شورای عالی انقلاب فرهنگی به آن ورود نکند و هرگاه شورای عالی انقلاب فرهنگی مصوبه‌ای تصویب کرد، مجلس شورای اسلامی به آن حوزه وارد نشود و مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی را رعایت کند. (پژوهشکده شورای نگهبان [ب]، پیشین) در نهایت «لایحه اهداف، وظائف و تشکیلات وزارت علوم، تحقیقات و فناوری» مصوب مجلس پس از چند مرحله اصلاح (مرکز تحقیقات شورای نگهبان، ۱۳۹۱: ۵۸۹-۵۸۵) و رفع ایرادات شورای نگهبان در تاریخ ۱۳۸۳/۵/۲۸ از نظر شورای نگهبان مغایر موازین شرع و قانون اساسی تشخیص داده نشد.

از جمله‌ی مواد دیگری که شورای نگهبان مصوبه‌ی مجلس را به دلیل تفویض صلاحیت شورای عالی انقلاب فرهنگی به نهاد دیگری مغایر موازین شرع و قانون اساسی تشخیص داده است طرح «اصلاح لایحه قانونی راجع به تشکیل شورای عالی آموزش و پرورش» مصوب ۱۳۸۰/۹/۶ مجلس شورای اسلامی است. مجلس شورای اسلامی به موجب این مصوبه، سیاست‌گذاری و تصویب مقررات آموزش و پرورش قبل از آموزش عالی کشور را بر عهده‌ی شورای عالی آموزش و پرورش قرارداد و وظایفی برای این شورا تعیین کرد که به موجب مصوبه‌ی «جایگاه، اهداف و وظایف شورای عالی انقلاب فرهنگی» در صلاحیت شورای عالی انقلاب فرهنگی بود. شورای نگهبان به موجب نامه‌ی شماره‌ی ۱۴۳۸- ق مورخ ۱۳۸۰/۹/۱۰ مصوبه‌ی مذکور را به دلیل تفویض صلاحیت‌های شورای عالی انقلاب فرهنگی به شورای عالی آموزش و پرورش مغایر موازین شرع و قانون اساسی تشخیص داد. (مرکز تحقیقات شورای نگهبان، ۱۳۹۱: ۱۶۴)<sup>(۶)</sup> یکی دیگر از مصوباتی که به دلیل تفویض موضوعات در صلاحیت شورای عالی انقلاب فرهنگی به سایر مراجع مورد ایراد شورای نگهبان قرار گرفته است، لایحه‌ی «وظایف و اختیارات وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات» مصوب ۱۳۸۲/۱/۲۶ مجلس شورای اسلامی است. شورای نگهبان به موجب نظر شماره‌ی ۸۲/۳۰/۲۹۷۲ مورخ

۱۳۸۲/۲/۲۲، در خصوص مغایرت این مصوبه با موازین شرع و قانون اساسی اعلام کرده است: «...۶- چون مفاد ماده (۲) شامل مواردی از وظیفه و اختیار موضوع بند (۲۰) وظایف و اختیارات شورای عالی انقلاب فرهنگی و مفاد ماده (۴) شامل مواردی از وظایف و اختیارات موضوع بندهای (۱) و (۲۰) این شورا می‌شود، لذا از این جهت مغایر اصل ۵۷ قانون اساسی شناخته شدند.» (مرکز تحقیقات شورای نگهبان، ۱۳۹۱: ۴۰۴-۳۹۷) بر این اساس شورا در اظهار نظر خود شرط تأیید این مصوبه را رعایت مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی دانست که متفاوت از ایراد کلی به این قبیل مصوبات است.

## ۲-۵. عدم صلاحیت مجلس در نسخ یا اصلاح مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی

از دیگر مواردی که شورای نگهبان مصوبات مجلس شورای اسلامی را مغایر موازین شرع و قانون اساسی تشخیص داده است، مصوباتی است که به موجب آنها مصوبه‌ی شورای عالی انقلاب فرهنگی نسخ شده یا مورد اصلاح قرار گرفته است.

مجلس شورای اسلامی معمولاً در انتهای مصوبات خود با عبارت «کلیه قوانین و مقررات مغایر نسخ می‌گردد» همه‌ی قوانین و مقررات مغایر مصوبه‌ی خود را نسخ می‌کند. شورای نگهبان در برخی از موارد چون این عبارت را شامل نسخ مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی دانسته، مصوبه‌ی مجلس را به این دلیل مغایر موازین شرع و قانون اساسی اعلام نموده است. به عنوان مثال شورا به موجب نظر شماره‌ی ۱۴۳۸- ق مورخ ۱۳۸۰/۹/۱۰ در رابطه با طرح «اصلاح لایحه قانونی راجع به تشکیل شورای عالی آموزش و پرورش» مصوب ۱۳۸۰/۹/۶ مجلس شورای اسلامی اعلام کرده است: «۹- اطلاق ماده (۱۶) چون شامل مصوبات شورای انقلاب فرهنگی و مجمع تشخیص مصلحت نظام می‌شود، لذا مغایر اصل ۵۷ و ۱۱۲ قانون اساسی شناخته شد.» (مرکز تحقیقات شورای نگهبان، ۱۳۹۱: ۱۶۵-۱۶۳) همین ایراد توسط شورای نگهبان به لایحه‌ی «اهداف، وظائف و تشکیلات وزارت علوم، تحقیقات و فناوری» مصوب ۱۳۸۱/۸/۱۲، نیز وارد شده است. شورا طی نظر شماره‌ی ۸۱/۳۰/۱۹۴۳ مورخ ۱۳۸۱/۹/۵ در رابطه با این مصوبه اعلام نمود: «۳۴- چون قوانین و مصوبات و مقررات موضوع ماده (۱۴) شامل مقررات و مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی می‌گردد، لذا از این جهت خلاف موازین شرع و مغایر اصل ۵۷ قانون اساسی شناخته شد.» (مرکز تحقیقات شورای نگهبان، ۱۳۹۱: ۵۸۹)

مصوبه‌ی دیگری که شورای نگهبان این ایراد را نسبت به آن وارد دانسته است، طرح

«گزینش کشور» مصوب ۱۳۸۰/۱۰/۲ مجلس شورای اسلامی است. (مرکز تحقیقات شورای نگهبان، ۱۳۹۱: ۷۵۲-۷۴۵)<sup>(۷)</sup>

البته یک مورد نیز وجود دارد که شورای نگهبان مصوبه‌ای از مجلس را که به طور صریح مصوبه‌ی شورای عالی انقلاب فرهنگی را اصلاح کرده است، از این جهت مغایر موازین شرع و قانون اساسی تشخیص نداده است. مجلس شورای اسلامی به موجب ماده‌ی (۱) «طرح حمایت از حقوق و مسؤولیت‌های زنان در عرصه‌های داخلی و بین‌المللی» مصوب ۸۵/۹/۷ مجلس شورای اسلامی، مصوبه‌ی «منشور حقوق و مسؤولیت‌های زنان در نظام جمهوری اسلامی ایران» مصوب ۱۳۸۳/۶/۳۱ شورای عالی انقلاب فرهنگی را اصلاح کرده و در سطر اول بند (۱) بخش اول این مصوبه کلمه‌ی «سلامت» را جایگزین کلمه‌ی «تمامیت» کرده است. هرچند که این اصلاح شکلی است و به همین دلیل نیز مغایر قانون اساسی و موازین شرع تشخیص داده نشده است (مشروح مذاکرات جلسه ۱۳۸۵/۹/۱۵ شورای نگهبان)، در هر صورت اصلاح مصوبه‌ی شورای عالی انقلاب فرهنگی توسط مجلس شورای اسلامی است که مورد ایراد شورای نگهبان قرار نگرفته است. (مرکز تحقیقات شورای نگهبان [ب]، ۱۳۸۹: ۲۹۸-۲۹۵)

## ۲-۶. عدم صلاحیت مجلس در قانون‌گذاری در مورد موضوعاتی که شورای عالی انقلاب فرهنگی قبلاً در خصوص آنها مصوبه داشته است

همان‌گونه که بیان شد مقام معظم رهبری تدبیری برای عدم تداخل در تصمیم‌گیری‌های مجلس شورای اسلامی و شورای عالی انقلاب فرهنگی تعیین کرده‌اند که به موجب این تدبیر مقرر شده مجلس شورای اسلامی در مواردی که شورای عالی انقلاب فرهنگی مصوبه‌ای داشته است اقدام به تصویب مصوبه نکند و همچنین شورای عالی انقلاب فرهنگی در حوزه‌هایی که مجلس اقدام به تصویب قانون کرده است، مصوبه‌ای وضع نکند. (کدخدایی، ۱۳۹۳: ۵۱ و پژوهشکده شورای نگهبان [ب]، ۱۳۹۵، ۶۷۱) بر این اساس شورای نگهبان در مواردی که مجلس شورای اسلامی در خصوص موضوعی اقدام به تصویب مصوبه کرده است، در حالی که شورای عالی انقلاب فرهنگی در خصوص همان موضوع مصوبه داشته است، مصوبه‌ی مجلس را مغایر موازین شرع و قانون اساسی تشخیص داده است. به عنوان مثال شورای نگهبان در نظر شماره‌ی ۸۰/۲۱/۲۸۷۸ مورخ ۱۳۸۰/۱۰/۲ در خصوص طرح «سرباز روحانی در مناطق اهل سنت» ویژه روحانیون اهل سنت» مصوب ۱۳۸۰/۹/۱۱ مجلس شورای اسلامی اعلام نمود: «۱- ارزشیابی علمی تحصیلات طلاب حوزه‌های علمیه توسط وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در تبصره (۱) ماده‌ی واحد، با توجه به اینکه این وظیفه قبلاً توسط شورای

عالی انقلاب فرهنگی به شورای عالی حوزه علمیه قم و خراسان واگذار شده است، لذا خلاف موازین شرع و مغایر با اختیارات ولایت مطلقه فقیه مصرح در اصل ۵۷ قانون اساسی شناخته شد.» (مرکز تحقیقات شورای نگهبان [ب]، ۱۳۸۵: ۸۶۴-۸۶۳)

همچنین شورای نگهبان به موجب نظر شماره‌ی ۸۰/۲۱/۳۴۲۸ مورخ ۱۳۸۰/۱۲/۱۵ در خصوص لایحه‌ی «بودجه سال ۱۳۸۱ کل کشور»، مصوب ۱۳۸۰/۱۲/۸ مجلس شورای اسلامی، اعلام کرد: «۹- بند (ه) تبصره (۱۳) و اجزاء آن، ... به لحاظ اینکه شورای عالی انقلاب فرهنگی در این خصوص مصوبه‌ای دارد مغایر اصل ۵۷ قانون اساسی تشخیص داده شد.<sup>(۸)</sup> همین ایراد به موجب نظر شماره ۸۱/۳۰/۲۵۰۹ مورخ ۱۳۸۱/۱۱/۲۸ و نظر شماره ۸۲/۳۰/۶۸۹۲ مورخ ۱۳۸۲/۱۲/۱۷ توسط شورای نگهبان نسبت به لوایح بودجه سال‌های ۱۳۸۲ و ۱۳۸۳ کل کشور»، تکرار شده است. (مرکز تحقیقات شورای نگهبان [ب]، ۱۳۸۵: ۸۴۳ و ۹۵۸) برخی از موارد نیز وجود دارد که در آنها شورای نگهبان اصل ورود مجلس به موضوعی که شورای عالی انقلاب فرهنگی در خصوص آن موضوع اقدام به تصویب مصوبه نموده است را واجد ایراد تشخیص نداده و صرفاً بر ضرورت رعایت مصوبه‌ی شورای عالی انقلاب فرهنگی در مصوبه مجلس تأکید کرده است. به عنوان مثال شورای نگهبان در بند (۱) نظر شماره‌ی ۹۶/۱۰۲/۳۶۱۱ مورخ ۹۶/۹/۲۷ در خصوص مصوبه‌ی «طرح ممنوعیت تبلیغات و معرفی محصولات و خدمات غیرمجاز و آسیب‌رسان به سلامت در رسانه‌های ارتباط جمعی داخلی و بین‌المللی و فضاها‌ی مجازی» اعلام نمود: «نظر به اینکه سند ملی گیاهان دارویی و طب سنتی توسط شورای عالی انقلاب فرهنگی در جلسه ۷۳۵ مورخ ۱۳۹۲/۴/۲۵ به تصویب رسیده است و در این طرح مفاد سند مذکور رعایت نشده است، لذا مصوبه مرقوم مغایر با اصل ۵۷ قانون اساسی شناخته شد.»

البته نکته‌ای که باید به آن توجه داشت اینکه شورا صرفاً مصوباتی از شورای عالی انقلاب فرهنگی را مستند ایراد به مصوبات مجلس شورای اسلامی قرار می‌دهد که این شورا در محدوده‌ی صلاحیت خود تصمیم اتخاذ نموده است و اگر شورای عالی انقلاب فرهنگی از محدوده‌ی صلاحیت خود تجاوز کند دیگر مصوبه‌ی این شورا مستند شورای نگهبان برای نظارت بر مصوبات مجلس قرار نمی‌گیرد. (اسماعیلی، ۱۳۸۱: ۳۶)

## ۲-۶. ضرورت رعایت مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی توسط نهادهای مربوطه در قوانین مجلس شورای اسلامی

از دیگر ایرادات شورای نگهبان نسبت به مصوبات مجلس شورای اسلامی ایراد شورا به مصوباتی است که مجلس شورای اسلامی به موجب مصوبه‌ی خود نهادی ایجاد می‌کند که

حوزه‌ی فعالیت‌های آن ایجاب می‌کند که در چارچوب مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی اقدام نمایند. در چنین مواردی شورای نگهبان عدم تصریح فعالیت نهاد مربوطه در چارچوب مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی را در مصوبه‌ی مجلس خلاف قانون اساسی تشخیص داده است. از جمله‌ی این ایرادات، نظر شورای نگهبان نسبت به طرح «سنجش و پذیرش دانشجو در دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی کشور» مصوب ۱۳۹۲/۵/۱۶ مجلس شورای اسلامی است. شورا در خصوص این مصوبه به موجب نظر شماره‌ی ۹۲/۳۰/۵۱۵۶۴ مورخ ۱۳۹۲/۵/۳۰ اعلام نمود: «۱- انجام کلیه وظایف و اختیارات مقرر در این قانون باید با رعایت سیاست‌های کلی نظام و مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی باشد و الا مغایر اصل ۵۷ قانون اساسی شناخته شد.» (پژوهشکده شورای نگهبان [ج]، ۱۳۹۵: ۱۶۲)<sup>(۹)</sup> شورا این نظر خود را خصوص مصوبات مشابه نیز اعلام کرده است. به عنوان مثال شورای نگهبان در خصوص طرح «سنجش و پذیرش دانشجو در دوره‌های تحصیلات تکمیلی در دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی عالی کشور» مصوب ۱۳۹۴/۱۰/۲۰ مجلس شورای اسلامی، به موجب نظر شماره‌ی ۹۴/۱۰۲/۵۱۷۲ مورخ ۱۳۹۴/۱۱/۳ اعلام نمود: «همان‌گونه که در نظریه شماره ۹۲/۳۰/۵۱۵۶۴ مورخ ۱۳۹۲/۵/۳۰ این شورا آمده است: «۱- انجام کلیه وظایف و اختیارات مقرر در این قانون باید با رعایت سیاست‌های کلی نظام و مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی باشد» و الا اطلاق ماده (۲) مغایر اصل ۵۷ قانون اساسی است.» (پژوهشکده شورای نگهبان [ج]، ۱۳۹۵: ۱۴۳)<sup>(۱۰)</sup>

چنین ایرادی توسط شورای نگهبان به بند (ه) ماده‌ی (۱۸) لایحه «برنامه پنج‌ساله پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران (۱۳۹۴-۱۳۹۰)» مصوب ۱۳۸۹/۹/۱۷ مجلس شورای اسلامی (پژوهشکده شورای نگهبان [ج]، ۱۳۹۵: ۱۳۲) و ماده‌ی (۴) طرح «نحوه انتصاب اشخاص در مشاغل حساس» مصوب ۹۴/۱۲/۱۷ مجلس شورای اسلامی (پژوهشکده شورای نگهبان [ج]، ۱۳۹۵: ۱۳۲) نیز اعلام شده است. البته شورای نگهبان در برخی موارد با استظهار به اینکه نهاد تأسیس شده مکلف به تبعیت از مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی است، اقدام به تأیید مصوبه نموده است.<sup>(۱۱)</sup>

## ۲-۸. عدم صلاحیت مجلس برای تعیین تکلیف مجلس برای شورای عالی انقلاب فرهنگی

تعیین تکلیف برای شورای عالی انقلاب فرهنگی در مصوبه‌ی مجلس شورای اسلامی نیز توسط شورای نگهبان مغایر موازین شرع و قانون اساسی تشخیص داده شده است. از جمله‌ی این موارد نظر شماره‌ی ۹۵/۱۰۰/۵۰۳۲ مورخ ۹۵/۱۱/۱۹ شورای نگهبان در خصوص بند

(الف) ماده‌ی (۹۵) لایحه‌ی «برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران» مصوب ۱۳۹۵/۱۰/۲۶ مجلس شورای اسلامی<sup>(۱۲)</sup> است. شورای نگهبان در خصوص این بند اعلام نمود: «... ۲۵- در ماده ۹۵، واگذاری تصویب وظایف، اختیارات و ترکیب اعضای شورای عالی اجتماعی به شورای عالی انقلاب فرهنگی، مغایر اصل ۵۷ قانون اساسی شناخته شد.» شورای نگهبان، شورای عالی انقلاب فرهنگی را به دلیل تأسیس توسط ولی فقیه صرفاً مشمول تکالیف تعیین شده در احکام و فرامین رهبری دانسته و مجلس را فاقد صلاحیت تعیین وظیفه برای این نهاد می‌داند.

شورای نگهبان در برخی موارد هم به دلیل اینکه مجلس نظارتی بر شورای عالی انقلاب فرهنگی ندارد، تعیین تکلیف برای این شورا را مغایر اصل ۵۷ قانون اساسی دانسته است. بر این اساس شورای نگهبان به موجب نظر شماره‌ی ۸۸/۳۰/۳۷۷۵۸ مورخ ۱۳۸۸/۱۲/۲۶ در خصوص ماده‌ی (۲) طرح «تدوین و تنقیح قوانین و مقررات کشور» مصوب ۱۳۸۸/۱۲/۱۰ مجلس شورای اسلامی تعیین تکلیف برای شورای عالی انقلاب فرهنگی را مغایر قانون اساسی تشخیص داد. (پژوهشکده شورای نگهبان [ج]، ۱۳۹۵: ۱۲۹) البته مجلس در مرحله‌ی اصلاح مصوبه، شورای عالی انقلاب فرهنگی را حذف نکرد، ولی مصوبه از این حیث مورد ایراد شورای نگهبان قرار نگرفت.

قابل توجه اینکه مجلس شورای اسلامی در برخی از مصوبات خود برای شورای عالی انقلاب فرهنگی تکلیف معین کرده است و مصوبه از این جهت مورد ایراد شورای نگهبان قرار نگرفته است. مثلاً مجلس در ماده‌ی (۷۲) «لایحه جامع خدمات‌رسانی به ایثارگران» مصوب ۱۳۸۵/۵/۲۴ کمیسیون اجتماعی مجلس شورای اسلامی (مرکز تحقیقات شورای نگهبان [ب]، ۱۳۸۵: ۸۸۹) برخلاف اصل ۱۳۸ قانون اساسی، تصویب آیین‌نامه‌ی نحوه‌ی تخصیص بیست درصد (۲۰٪) از سهمیه‌ی هیئت علمی دانشگاه‌های دولتی و غیردولتی و مراکز آموزشی و پژوهشی وابسته به دستگاه‌ها و قوای سه‌گانه به ایثارگران را بر عهده‌ی شورای عالی انقلاب فرهنگی قرار داد و این ماده توسط شورای نگهبان مغایر موازین شرع و قانون اساسی تشخیص داده نشد.

همچنین مجلس شورای اسلامی به موجب تبصره‌ی (۵) طرح «تأیید رشته‌های دانشگاهی دانشگاه آزاد اسلامی» مصوب ۱۳۶۷/۲/۱۴ (مرکز تحقیقات شورای نگهبان [الف]: ۲۵) تهیه آئین‌نامه‌ی اجرایی قانون مذکور را بر عهده‌ی شورای عالی انقلاب فرهنگی قرار داده بود که این آئین‌نامه پس از تهیه باید به تصویب هیئت وزیران می‌رسید. شورای نگهبان قرار دادن این وظیفه بر عهده‌ی شورای عالی انقلاب فرهنگی را مغایر اصل ۵۷ تشخیص نداده است. به



نظر می‌رسد به طور مطلق نتوان حکم به مغایرت یا عدم مغایرت مصوباتی از مجلس که بر عهده‌ی شورای عالی انقلاب فرهنگی تکلیفی قرار می‌دهد با قانون اساسی داد. بر این اساس تعیین تکلیف برای شورای عالی انقلاب فرهنگی به موجب برخی از قوانین عام که برای کلیه‌ی نهادهای عمومی وظایفی را در نظر می‌گیرند، مغایرتی با قانون اساسی ندارد. همچنین سپردن وظایفی که مرتبط با وظایف و صلاحیت‌های این شورا است به خود شورا نیز در راستای انجام وظایف این نهاد است، ولی تعیین تکلیفی خارج از محدوده‌ی صلاحیت‌های تعیین‌شده برای شورا مغایر قانون اساسی است.

## ۲-۹. عدم صلاحیت دیوان عدالت اداری در نظارت بر مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی

یکی از موضوعات مهمی که شورای نگهبان در خصوص آن اعلام نظر کرده است عدم صلاحیت دیوان عدالت اداری در نظارت بر مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی است. دیوان عدالت اداری در سال‌های قبل از تصویب قانون سال ۱۳۸۵ دیوان، مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی را به عنوان مصدقاتی از مصوبات دولتی تشخیص داده و به شکایات علیه این مصوبات رسیدگی می‌کرد.<sup>(۱۳)</sup> در برخی از موارد نیز که به دلیل مغایر موازین شرع بودن از مصوبه‌ی شورای عالی شکایت شده بود، با توجه به اینکه به موجب ماده‌ی (۲۵) قانون دیوان عدالت اداری مصوب ۱۳۶۰، باید در خصوص مغایر موازین شرع بودن مصوبه از فقهای شورای نگهبان استعلام می‌کرد، پس از استعلام از فقهای شورای نگهبان و به دلیل اعلام مغایر موازین شرع بودن مصوبه توسط فقهای شورای نگهبان اقدام به ابطال مصوبه‌ی شورای عالی انقلاب فرهنگی نموده است.<sup>(۱۴)</sup> شورای نگهبان در تاریخ ۱۳۸۳/۱۰/۲۱ به موجب نظر شماره‌ی ۸۳/۳۰/۹۳۸۷ اقدام به تفسیر اصل یکصد و هفتادم قانون اساسی نمود و اعلام کرد: «با توجه به قرینه «قوه مجریه» در قسمت اخیر اصل یکصد و هفتادم قانون اساسی، مقصود از تعبیر «دولتی» در این اصل، قوه مجریه است.» (پژوهشکده شورای نگهبان [ج]، ۱۳۹۵: ۶۱۴)

در هنگام تصویب قانون دیوان در سال ۱۳۸۵، مجلس در تبیین صلاحیت‌های هیئت عمومی دیوان بند (۱) ماده‌ی (۲۰) را به شرح زیر تصویب کرد: «رسیدگی به اعتراض اشخاص حقیقی یا حقوقی نسبت به تصویب‌نامه‌ها، آیین‌نامه‌ها و تصمیمات اداری و سایر مقررات و نظام‌نامه‌های صادره از قوای سه‌گانه، نهادها و مؤسسات عمومی غیردولتی از حیث مخالفت مدلول آنها با احکام شرع و یا مغایرت آنها با قانون اساسی یا عادی و یا خارج بودن آنها از حدود اختیارات مرجع تصویب‌کننده.» شورای نگهبان به موجب نظر شماره‌ی ۸۴/۳۰/۱۴۳۰۶

مورخ ۱۳۸۴/۱۰/۱۹، این بند را مغایر قانون اساسی و نظر تفسیری فوق تشخیص داد. مجلس برای رفع ایراد شورا تبصره‌ای به این بند اضافه نمود و به موجب آن مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی را از صلاحیت هیئت عمومی دیوان عدالت اداری خارج کرد. (پژوهشکده شورای نگهبان، ۱۳۹۶: ۷۵۶-۷۵۵)

پس از تصویب این تبصره دیوان عدالت اداری رسیدگی به شکایت طرح شده علیه مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی را در صلاحیت خود ندانسته و رد نموده است. از جمله این موارد، رأی شماره‌ی ۸۸۶ مورخ ۱۳۸۶/۸/۲۸ هیئت عمومی دیوان در خصوص درخواست ابطال «مصوبه جلسه ۳۵۷ مورخ ۷۴/۵/۳۱ شورای عالی انقلاب فرهنگی» است. هیئت عمومی دیوان این درخواست را به دلیل تبصره‌ی ذیل بند ۳ ماده‌ی ۱۹ قانون جدید دیوان عدالت اداری رد نموده است.

در هنگام تصویب قانون جدید دیوان در سال ۱۳۹۲ نیز موضوع صلاحیت دیوان عدالت اداری در رسیدگی به مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی توسط شورای نگهبان مغایر قانون اساسی تشخیص داده شد.

مجلس شورای اسلامی در ماده‌ی (۶۲) مصوبه‌ی خود با عنوان «لایحه تشکیلات و آیین دادرسی دیوان عدالت اداری» رسیدگی به شکایات علیه مصوباتی از شورای عالی انقلاب فرهنگی که خارج از حدود اختیارات و وظایف این شورا باشد را قابل شکایت و رسیدگی در هیئت عمومی دیوان دانسته بود.<sup>(۱۵)</sup> شورای نگهبان این ماده را به دلیل اینکه مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی از مصادیق مقررات مصوب قوه‌ی مجریه نیست و شورای عالی انقلاب فرهنگی بر اساس فرمان امام خمینی (ره) تشکیل شده و مصوبات آن اعتبار قانونی یافته است، مغایر اصول ۵۷، ۱۷۰ و ۱۷۳ قانون اساسی و تفسیر شورای نگهبان از این اصل تشخیص داد. (پژوهشکده شورای نگهبان، ۱۳۹۳: ۸۱-۷۸)

مجلس شورای اسلامی در راستای رفع ایراد شورای نگهبان به مصوبه، ماده‌ی مربوط به رسیدگی هیئت عمومی دیوان به شکایات علیه مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی را که در نهایت به عنوان تبصره‌ی (۲) ماده‌ی (۱۲) تصویب کرده بود،<sup>(۱۶)</sup> حذف کرد و این مصوبه مورد تأیید شورای نگهبان قرار گرفت. نکته‌ای که در این خصوص وجود دارد اینکه مجلس در مصوبه‌ی خود موارد خارج از صلاحیت هیئت عمومی را در تبصره‌ی ماده‌ی (۱۲)<sup>(۱۷)</sup> آورده که مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی در این تبصره وجود ندارد. حذف تبصره‌ی (۲) ماده‌ی (۱۲) و عدم بیان شورای عالی انقلاب فرهنگی در موارد استثناء مذکور در تبصره‌ی ماده‌ی (۱۲) موجب شده که در خصوص صلاحیت و عدم صلاحیت دیوان در رسیدگی به شکایات

از مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی اختلاف نظر ایجاد شود و با توجه به اینکه مصوبه‌ی مجلس در خصوص صلاحیت هیئت عمومی دیوان عدالت اداری در نهایت به تصویب مجمع تشخیص مصلحت نظام رسیده است، مقام معظم رهبری طی نامه‌ای به مجمع تشخیص مصلحت نظام دستور تعیین تکلیف در این خصوص را داده‌اند (بنایی اسکویی، پیشین: ۵۵۹) که تا کنون در خصوص اصلاح موضوع تصمیمی گرفته نشده است.

### نتیجه‌گیری

شورای نگهبان به عنوان مرجع نظارت بر عدم مغایرت قوانین و مقررات با موازین شرع و قانون اساسی مصوبه‌ی «جایگاه، اهداف و وظایف شورای عالی انقلاب فرهنگی» که در تاریخ ۷۶/۸/۲۰ به تصویب شورای عالی انقلاب فرهنگی رسیده است را به دلیل تأیید رهبری، به عنوان مصوبه‌ی ایشان تلقی و مصوباتی از مجلس که برخلاف این مصوبه، وظایفی را که در صلاحیت شورای عالی انقلاب فرهنگی قرار داده شده است به مراجع دیگری تفویض می‌کند، مغایر موازین شرع و قانون اساسی تشخیص داده است. از سوی دیگر از نظر شورای نگهبان با توجه به اینکه به موجب اصل ۵۷ قانون اساسی<sup>(۱۸)</sup> قوای سه‌گانه (از جمله مجلس شورای اسلامی) زیر نظر ولایت مطلقه امر اعمال می‌شوند، نباید عملکرد آنها مغایر احکام ولی فقیه باشد، و در صورت مغایرت مصوبات مجلس با احکام ولی فقیه، این مصوبات مغایر اصل ۵۷ قانون اساسی هستند. اگرچه شورای نگهبان تاکنون نظر تفسیری رسمی در خصوص جایگاه و اعتبار مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی اعلام نکرده است، ولی در نظرات خود بر عدم صلاحیت شورای عالی انقلاب فرهنگی در تفسیر رسمی قانون اساسی تأکید کرده است. همچنین شورای نگهبان در نظراتی که نسبت به مصوبات مجلس اعلام کرده است، بر عدم صلاحیت مجلس در ورود به حوزه‌ی صلاحیت شورای عالی انقلاب فرهنگی تأکید نموده است. این شورا در نظرات خود مجلس را برای تفویض صلاحیت شورای عالی انقلاب فرهنگی به نهادهای دیگر و نسخ یا اصلاح مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی صالح ندانسته و حکم به عدم صلاحیت مجلس در قانون‌گذاری در مورد موضوعاتی که شورای عالی انقلاب فرهنگی قبلاً در خصوص آنها مصوبه داشته، کرده است. ضرورت رعایت مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی توسط نهادهای مربوطه در قوانین مجلس شورای اسلامی از دیگر الزاماتی است که شورای نگهبان رعایت آن را در مصوبات مجلس ضروری می‌داند. همچنین شورای نگهبان در نظرات خود مجلس را مجاز به تعیین تکلیف برای شورای عالی انقلاب فرهنگی ندانسته و حکم به عدم صلاحیت دیوان عدالت اداری در نظارت بر مصوبات

شورای عالی انقلاب فرهنگی داده است. البته رویه‌ی شورای نگهبان در خصوص این موارد واحد نیست.

نکته‌ی دیگر اینکه شورای نگهبان مصوبه‌ی «جایگاه، اهداف و وظایف شورای عالی انقلاب فرهنگی» مصوب ۱۳۷۶ را در حکم مصوبه‌ی رهبری می‌داند و مصوباتی از مجلس را که وارد حوزه‌ی صلاحیت تعیین شده در این مصوبه می‌شوند مغایر قانون اساسی و موازین شرع اعلام نموده است. همچنین شورا تدبیر اتخاذ شده بر اساس نظر رهبری مبنی بر عدم ورود مجلس به حوزه‌هایی که شورای عالی انقلاب فرهنگی در آن حوزه مصوبه داشته و بالعکس را در نظارت بر مصوبات مجلس مورد توجه قرار داده است. البته شورا صرفاً مصوباتی از شورای عالی انقلاب فرهنگی را مستند ایراد به مصوبات مجلس شورای اسلامی قرار می‌دهد که این شورا در محدوده‌ی صلاحیت خود تصمیم اتخاذ نموده است و اگر شورای عالی انقلاب فرهنگی از محدوده‌ی صلاحیت خود تجاوز کند، دیگر مصوبه‌ی شورای عالی انقلاب فرهنگی مستند شورای نگهبان برای نظارت بر مصوبات مجلس قرار نمی‌گیرد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی  
پرتال جامع علوم انسانی

## یادداشت‌ها

۱. اصل هفتاد و سوم: شرح و تفسیر قوانین عادی در صلاحیت مجلس شورای اسلامی است. مفاد این اصل مانع از تفسیری که دادرسان، در مقام تمیز حق از قوانین می‌کنند نیست.
۲. «با توجه به نامه شماره ۱۸۱۳/د/ش مورخ ۱۳۷۹/۵/۲۵ دبیر محترم شورای عالی انقلاب فرهنگی مبنی بر ارائه متنی به اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی جهت تفسیر اصل ۲۴ قانون اساسی موضوع در جلسه مورخ ۱۳۷۹/۶/۲۳ شورای نگهبان مطرح شد و به شرح زیر اظهار نظر گردید: «مطابق اصل ۹۸ قانون اساسی تفسیر هر یک از اصول آن انحصاراً بر عهده شورای نگهبان است و هیچ مرجع دیگری حق تفسیر هیچ‌یک از اصول قانون اساسی را ندارد.» لذا مقتضی است دستور فرمایند موضوع در دستور کار قرار نگرفته و اقدامی ناسازگار با قانون اساسی به عمل نیاید.»
۳. رأی شماره ۱۱۷ مورخ ۱۳۸۱/۴/۲ هیئت عمومی دیوان عدالت اداری
۴. «اهداف و مأموریت‌ها جامع و خوب تهیه شده است و باید امیدوار بود که شورای عالی انقلاب فرهنگی با این برنامه‌ی جامع بتواند در دوره‌ی زمانی مشخصی مثلاً<sup>۵</sup> هفت سال- تغییرات محسوسی در وضع فرهنگی کشور با همان گستردگی که در این مصوبات دیده شده است پدید آرد. انشاء الله. توفیقات حضرات محترم را از خداوند متعال خواستارم. ۱۳۷۹/۹/۱۷».
۵. متن نامه رئیس دفتر مقام معظم رهبری به وزیر علوم، تحقیقات و فناوری به شماره ۷۴۴۲-۱/م مورخ ۱۳۷۹/۹/۱۴ به شرح زیر است:  
جناب آقای دکتر معین  
وزیر محترم علوم، تحقیقات و فناوری  
سلام علیکم؛  
پیرو درخواست نقطه نظرهای مقام معظم رهبری «مدظله‌العالی» درباره پیش‌نویس لایحه اصلاح اهداف، شرح وظایف و تشکیلات آن وزارتخانه، معظم له پس از مطالعه متن پیش‌نویس فرمودند: «نکات زیر به وزیر علوم تذکر داده شود تا در پیش‌نویس لایحه آنها را رعایت کند و در دولت و مجلس به همان ترتیب مشی نمایند:  
۱- وظایف شورای عالی انقلاب فرهنگی به مرکز و یا شورای مشابهی واگذار نشود.  
۲- مبنای اسلامی دانشگاه و اسلامی و انقلابی بودن آن در لایحه مورد توجه قرار گیرد.  
۳- نهاد نمایندگی جایگاه خود را در آن احراز کند.»  
مراتب برای اقدام مقتضی، ایفاد می‌شود.  
محمدی گلپایگانی- رئیس دفتر مقام معظم رهبری.
۶. «... ۴- در بندهای ۱، ۳، ۵، ۶، ۹، ۱۱ و ۱۷ ماده (۶) چون وظایف بندهای ۱، ۶، ۲۴ و ۲۵ شورای عالی انقلاب فرهنگی را به شورای عالی آموزش و پرورش داده است، لذا مغایر با اختیارات ولایت مطلقه فقیه مصرح در اصل ۵۷ قانون اساسی و نیز مغایر با موازین شرع شناخته شد.»
۷. نظر شماره‌ی ۸۰/۲۱/۲۹۸۹ مورخ ۱۳۸۰/۱۰/۱۳: «در ذیل ماده (۸)، از این جهت که شامل مصوبه شورای عالی انقلاب فرهنگی می‌شود، خلاف موازین شرع و مغایر اصل ۵۷ قانون اساسی شناخته شد.»

۸. با توجه به اینکه مجلس شورای اسلامی، ایراد شورای نگهبان به مصوبه را در نهایت رفع نکرد و با اصرار به آن مصوبه، آن را به مجمع ارجاع داد، مجمع به موجب مصوبه‌ی مورخ ۱۳۸۰/۱۲/۲۵، با اصلاح این بند و افزودن عبارت «با رعایت مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی» در صدر بند (ه) تبصره‌ی ۱۳ بعد از عبارت «موظف است»، مصوبه را تأیید کرد. (مرکز تحقیقات شورای نگهبان [ب]، ۱۳۸۵: ۷۹۸).
۹. مجلس برای رفع این ایراد شورا تبصره‌ای به این شرح به عنوان تبصره (۳) به ماده (۲) الحاق کرد: «تبصره ۳- شورا موظف است در اجرای این قانون، سیاست‌های کلی نظام ابلاغی از سوی مقام معظم رهبری و مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی را رعایت نماید.» (پژوهشکده شورای نگهبان [ج]، ۱۳۹۵: ۱۶۲).
۱۰. مجلس برای رفع این ایراد شورا ماده‌ای به این شرح به مصوبه الحاق کرد: «شورا موظف است در اجرای این قانون، سیاست‌های کلی نظام، مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی و اسناد بالادستی را رعایت نماید.» (پژوهشکده شورای نگهبان [ج]، ۱۳۹۵: ۱۶۲).
۱۱. مثلاً اظهار نظر شماره‌ی ۸۰/۲۱/۲۸۶۵ مورخ ۱۳۸۰/۱۰/۱ شورای نگهبان در خصوص «طرح اصلاح لایحه قانونی راجع به تشکیل شورای عالی آموزش و پرورش» مصوب ۱۳۸۱/۷/۲۹: «با استظهار اینکه مقررات مذکور در صدر ماده (۱) شامل مقررات، سیاست‌گذاری‌ها و مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی می‌شود خلاف شرع و قانون اساسی شناخته نشد.» (مرکز تحقیقات شورای نگهبان، ۱۳۹۱: ۱۶۴-۱۶۵).
۱۲. ماده ۹۵ - الف - به منظور هماهنگی برنامه‌ها و نظارت بر عملکرد کلیه دستگاه‌های اجرایی که در زمینه آسیب‌های اجتماعی وظایفی بر عهده دارند شورای عالی اجتماعی کشور به ریاست رئیس‌جمهور و نایب‌رئیس وزیر کشور تشکیل می‌گردد. وظایف، اختیارات و ترکیب اعضای شورا به پیشنهاد وزارت کشور حداکثر ظرف مدت سه ماه پس از لازم‌الاجرا شدن این قانون به تصویب شورای عالی انقلاب فرهنگی می‌رسد. نظارت بر حسن اجرا و پیگیری مصوبات شورای عالی اجتماعی بر عهده سازمان امور اجتماعی خواهد بود.
- تبصره - مصوبات شورای عالی اجتماعی کشور جهت اجرای اصل (۱۳۸) قانون اساسی برای تنظیم مغایرت با سایر قوانین برای رئیس مجلس شورای اسلامی ارسال می‌گردد.»
۱۳. به عنوان مثال آراء شماره‌ی ۱۱۷ مورخ ۱۳۸۱/۴/۲، شماره‌ی ۱۹۷ مورخ ۱۳۸۲/۵/۱۹، شماره‌ی ۱۹۰ مورخ ۱۳۸۳/۵/۱۱ و شماره‌ی ۵۵۰ مورخ ۱۳۸۴/۱۰/۵ هیئت عمومی دیوان عدالت اداری.
۱۴. به عنوان مثال هیئت عمومی دیوان عدالت اداری به موجب رأی شماره‌ی ۱۹۰ مورخ ۱۳۸۳/۵/۱۱، مصوبات جلسات ۳۵۵ مورخ ۷۴/۴/۳ و ۴۷۲، ۴۷۳ مورخ ۷۹/۱۰/۱۳ و ۵۱۳ مورخ ۸۱/۱۲/۲۰ شورای عالی انقلاب فرهنگی در خصوص اساسنامه‌ی دانشگاه علوم پزشکی فاطمی‌ی قم را ابطال نموده است.
۱۵. ماده ۶۲ - مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی در مواردی که خارج از حدود اختیارات و وظایف این شورا باشد، قابل شکایت و رسیدگی در هیئت عمومی دیوان است.»
۱۶. ماده ۱۲ - حدود صلاحیت و وظایف هیئت عمومی دیوان به شرح زیر است:
- ...
- تبصره ۲ - مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی در مواردی که خارج از حدود اختیارات و وظایف

این شورا باشد، قابل شکایت و رسیدگی در هیئت عمومی دیوان است.» ۱۳۹۰/۵/۲، (پژوهشکده شورای نگهبان، ۱۳۹۳: ۱۹)

۱۷. «تبصره - رسیدگی به تصمیمات قضایی قوه قضائیه و صرفاً آیین‌نامه‌ها، بخشنامه‌ها و تصمیمات رئیس قوه قضائیه و مصوبات و تصمیمات شورای نگهبان، مجمع تشخیص مصلحت نظام، مجلس خبرگان و شورای عالی امنیت ملی از شمول این ماده خارج است.»

۱۸. اصل پنجاه و هفتم: قوای حاکم در جمهوری اسلامی ایران عبارتند از: قوه مقننه، قوه مجریه و قوه قضائیه که زیر نظر ولایت مطلقه امر و امامت امت بر طبق اصول آینده این قانون اعمال می‌گردند. این قوا مستقل از یکدیگرند.



## منابع

۱. اداره کل امور فرهنگی و روابط عمومی مجلس شورای اسلامی (۱۳۶۴)، صورت مشروح مذاکرات مجلس بررسی نهایی قانون اساسی، تهران.
۲. اداره کل روابط عمومی شورای عالی انقلاب فرهنگی (۱۳۸۱)، آشنایی با شورای عالی انقلاب فرهنگی، چ ۲، شریف، تهران.
۳. مهرپور، حسین (۱۳۸۹)، مختصر حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران، دادگستر، چ ۲، تهران.
۴. اسماعیلی، محسن (۱۳۸۱)، بررسی تحلیلی مجموعه نظریات شورای نگهبان؛ در مورد لایحه بودجه سال ۱۳۸۱ کل کشور، چ ۱، سروش (مرکز تحقیقات شورای نگهبان)، تهران.
۵. بازرگان، مهدی (۱۳۹۱)، مجموعه آثار (۲۳) مهندس مهدی بازرگان انقلاب اسلامی ایران (۲)، متن الکترونیک.
۶. بنایی اسکویی، مجید (۱۳۹۴)، «تحدید قلمرو صلاحیت دیوان عدالت اداری توسط شورای عالی انقلاب فرهنگی»، مطالعات حقوق عمومی، دوره ۴۵، شماره ۴، صص ۶۳۱-۶۶۵.
۷. پژوهشکده شورای نگهبان [الف] (۱۳۹۵)، مجموعه قوانین و مقررات شورای نگهبان، چ ۲، انتشارات پژوهشکده شورای نگهبان، تهران.
۸. پژوهشکده شورای نگهبان [ب] (۱۳۹۵)، «مشروح مذاکرات شورای نگهبان سال ۱۳۹۲، بخش اول (فروردین تا شهریور)»، چ ۱، انتشارات پژوهشکده شورای نگهبان، تهران.
۹. پژوهشکده شورای نگهبان (۱۳۹۳)، قانون تشکیلات و آیین دادرسی دیوان عدالت اداری (مصوب ۱۳۹۲) در پرتو نظرات شورای نگهبان؛ به انضمام مبانی نظرات شورای نگهبان پیرامون این قانون، (تحقیق و تدوین: محمد امینی‌زاده؛ بازبینی و نظارت علمی: کاظم کوهی اصفهانی، امین‌الله زمانی)، چ ۱، انتشارات پژوهشکده شورای نگهبان، تهران.
۱۰. پژوهشکده شورای نگهبان [ج] (۱۳۹۵)، اصول قانون اساسی در پرتو نظرات شورای نگهبان (۱۳۹۴-۱۳۵۹)، جلد دوم (اصول ۵۶ تا ۷۵ قانون اساسی)، چ ۱، انتشارات پژوهشکده شورای نگهبان، تهران.
۱۱. پژوهشکده شورای نگهبان [د] (۱۳۹۵)، قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران به همراه نظرات تفسیری، مشورتی و... شورای نگهبان (۱۳۹۶-۱۳۵۹)، چ ۱، انتشارات پژوهشکده شورای نگهبان، تهران.



۱۲. پژوهشکده شورای نگهبان (۱۳۹۶)، اصول قانون اساسی در پرتو نظرات شورای نگهبان (۱۳۹۴-۱۳۵۹)، جلد چهارم (اصول ۱۱۳ تا ۱۷۷ قانون اساسی)، چ ۱، انتشارات پژوهشکده شورای نگهبان، تهران.
۱۳. خمینی، (امام) روح‌الله (۱۳۷۹)، صحیفه امام: مجموعه آثار امام خمینی (س): (بیانات، پیام‌ها، مصاحبه‌ها، احکام، اجازات شرعی و نامه‌ها)، چ ۳، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره)، تهران.
۱۴. رضوی، مسعود (۱۳۷۵)، هاشمی و انقلاب تاریخ سیاسی ایران از انقلاب تا جنگ، همشهری، تهران.
۱۵. روزنامه جمهوری اسلامی شنبه ۳۰ فروردین ۱۳۵۹، شماره ۲۵۶.
۱۶. سامانه جامع نظرات شورای نگهبان به نشانی: [Nazarat.shora-rc.ir](http://Nazarat.shora-rc.ir)
۱۷. شریف، محمد (۱۳۸۴)، «جایگاه قانونی شورای عالی انقلاب فرهنگی و مرتبه مصوبات آن»، پژوهش حقوق و سیاست، شماره ۱۵ و ۱۶، صص ۲۱۳-۲۴۸.
۱۸. علی بابایی، داود (۱۳۸۴)، بیست و پنج سال در ایران چه گذشت؟ جلد دوم (از بازرگان تا خاتمی)، چ ۲، امید فردا، تهران.
۱۹. مرکز تحقیقات شورای نگهبان (۱۳۸۵)، مجموعه نظرات شورای نگهبان؛ در مورد مصوبات مجلس شورای اسلامی دوره چهارم (خرداد ۱۳۷۱ تا خرداد ۱۳۷۵)، چ ۱، دادگستر، تهران.
۲۰. مرکز تحقیقات شورای نگهبان [الف] (۱۳۸۹)، مجموعه نظرات شورای نگهبان؛ در مورد مصوبات مجلس شورای اسلامی دوره دوم (خرداد ۱۳۶۳ تا خرداد ۱۳۶۷)، چ ۱، معاونت تدوین، تنقیح و انتشار قوانین و مقررات معاونت حقوقی ریاست جمهوری، تهران.
۲۱. مرکز تحقیقات شورای نگهبان [ب] (۱۳۸۹)، مجموعه نظرات شورای نگهبان؛ در مورد مصوبات مجلس شورای اسلامی دوره هفتم (خرداد ۱۳۸۳ تا خرداد ۱۳۸۷)، چ ۱، معاونت تدوین، تنقیح و انتشار قوانین و مقررات معاونت حقوقی ریاست جمهوری، تهران.
۲۲. مرکز تحقیقات شورای نگهبان (۱۳۹۱)، مجموعه نظرات شورای نگهبان؛ در مورد مصوبات مجلس شورای اسلامی دوره ششم (خرداد ۱۳۷۹ تا خرداد ۱۳۸۳)، چ ۱، معاونت تدوین، تنقیح و انتشار قوانین و مقررات معاونت حقوقی ریاست جمهوری، تهران.

۲۳. مرکز تحقیقات شورای نگهبان [ج] (۱۳۸۹)، مجموعه نظرات تفسیری و مشورتی شورای نگهبان «در خصوص اصول قانون اساسی به انضمام استفساریه‌ها و تذکرات»، چ ۲، معاونت تدوین، تنقیح و انتشار قوانین و مقررات معاونت حقوقی ریاست جمهوری، تهران.
۲۴. مرکز تحقیقات شورای نگهبان (۱۳۸۴)، مجموعه نظریات فقهی شورای نگهبان؛ در پاسخ به استعلامات دیوان عدالت اداری (۱۳۸۳-۱۳۶۱)، چ ۱، نشر دادگستر، تهران.
۲۵. مصاحبه با جناب آقای دکتر ره‌پیک (عضو حقوقدان شورای نگهبان)، آشنایی با جایگاه و صلاحیت‌های شورای نگهبان، پژوهشکده شورای نگهبان، گزارش شماره ۱۸۸/۱۳۹۳، ۱۳۹۳/۱۲/۱۷.
۲۶. مصاحبه با جناب آقای دکتر کدخدایی (عضو سابق حقوقدان شورای نگهبان)، آشنایی با جایگاه و صلاحیت‌های شورای نگهبان، پژوهشکده شورای نگهبان، گزارش شماره ۱۸۸/۱۳۹۳، ۱۳۹۳/۱۲/۱۷.
۲۷. ملک افضل‌ی، محسن (۱۳۸۷)، «جایگاه و اعتبار مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی»، حکومت اسلامی، سال سیزدهم، شماره ۴۸، صص ۱۴۴-۱۷۴.
۲۸. میرمحمدی میبدی، مصطفی و الهام، غلامحسین (۱۳۹۲)، «بررسی تداخل مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی با مصوبات مجلس شورای اسلامی، دولت و مجمع تشخیص مصلحت نظام»، پژوهشنامه حقوق اسلامی، دوره ۱۴، شماره ۳۷، صص ۱۵۵-۱۷۹.
۲۹. نورایی، مهدی، «مراجع قانونگذار در نظام حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران»، دفتر مطالعات قانون و قانون‌گذاری، پژوهشکده شورای نگهبان، شماره‌ی مسلسل ۱۳۹۲۰۰۳۱، ۱۳۹۲/۰۶/۱۲.
۳۰. نورایی، مهدی، «بررسی چالش تعدد مراجع قانون‌گذاری با مطالعه موردی وقف دانشگاه آزاد»، تحلیل وقایع روز از دیدگاه حقوق عمومی، انتشارات پژوهشکده شورای نگهبان، تهران، ۱۳۹۳.
۳۱. هدایت‌نیا گنجی، فرج‌الله (۱۳۸۱)، «جایگاه حقوقی شورای عالی انقلاب فرهنگی و مصوبات آن»، رواق اندیشه، شماره ۸، صص ۵۳-۷۰.